

МЕТОДОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

©2022 КРИВОРУЧКО М. Ю.

УДК 001.8:[004:332.1(447)]
JEL: L86; O39; R13; R58

Криворучко М. Ю. Методологічні виклики смарт-спеціалізації регіонів України

Стаття присвячена дослідженню методологічних викликів смарт-спеціалізації регіонів України. У рамках підготовки статті досліджено теоретико-методологічні основи смарт-спеціалізації, виокремлено дискусійні положення її методології та надано її емпіричну оцінку. Смарт-спеціалізація – напрямок досліджень у сфері регіональної економіки, в центрі уваги якого перебуває підприємницька ініціатива та синергія зусиль бізнесу й органів влади. Даний підхід зосереджений на точкових підприємницьких зусиллях без прив'язки до макроекономічної політики. За результатами дослідження визначено, що серед вітчизняних науковців превалює позитивне сприйняття смарт-спеціалізації, проте даний підхід до регіонального розвитку містить ряд методологічних викликів, серед яких варто зазначити необґрунтованість використання обраної методики розрахунку показників для визначення інноваційних напрямків діяльності та консервацію існуючої (переважно сировинної) спеціалізації регіонів України. За результатами емпіричного аналізу взаємозв'язку між питомою вагою регіонів у структурі вартості реалізованої продукції ключових галузей економіки (промисловість, сільське господарство, роздрібна торгівля) та наявним доходом на душу населення – одним із ключових показників соціально-економічного розвитку – виявлено відсутність сильної позитивної кореляції між спеціалізацією регіону в галузі сільського господарства та рівнем доходу населення. Натомість присутня сильна позитивна кореляція між обсягом реалізованої промислової продукції та роздрібною торгівлю і рівнем наявного доходу. Зроблено висновок про необґрунтованість занадто великих очікувань від впливу розвитку сільсько-го господарства на економіку як країни в цілому, так і окремих регіонів: міжгалузевий синергетичний ефект розвитку сільського господарства поступається ефектові розвитку промисловості, особливо якщо врахувати сировинний характер вітчизняного сільськогосподарського виробництва. Акцентовано увагу на дискусійності співвідношення «регіональний – галузевий розвиток»: методологія розробки стратегії регіонального розвитку, запропонована європейськими експертами, потребує детального розгляду, широкого обговорення й обережного використання при розробці стратегії регіонального розвитку в Україні.

Ключові слова: смарт-спеціалізація, планування регіонального розвитку, співвідношення «галузевий – регіональний розвиток», промисловість, сільське господарство.

Рис.: 3. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 12.

Криворучко Михайло Юрійович – кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку та фінансів, Черкаський державний бізнес-коледж (вул. В. Чорновола, 243, Черкаси, 18028, Україна)

E-mail: misha2005@ua.fm

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6150-864X>

UDC 001.8:[004:332.1(447)]
JEL: L86; O39; R13; R58

Kryvoruchko M. Yu. The Methodological Challenges Concerning the Smart Specialization of Ukrainian Regions

The article addresses a study of methodological challenges concerning smart specialization of the regions of Ukraine. Within the terms of the preparation of the article, the theoretical and methodological foundations of smart specialization are examined, the discussion provisions of its methodology are distinguished, and its empirical evaluation is provided. Smart specialization is the direction of research in the field of regional economy, the attention of which is on entrepreneurial initiative and synergy of efforts of business and authorities. This approach focuses on practical entrepreneurial efforts without reference to macroeconomic policy. According to the results of the study, it is defined that, though a positive perception of smart specialization prevails amid domestic scholars, the discussed approach to regional development contains a number of methodological challenges, among which is worth noting the unreasonable use of the chosen methodology for calculating indicators to determine innovative activities and preserve the extant specialization of the regions of Ukraine, which remains raw material mainly. According to the results of the empirical analysis of the relationship between the share of regions in the structure of the cost of sold products of key sectors of the economy (industry, agriculture, retail trade) and disposable income per capita – one of the major indicators of socio-economic development – a lack of a strong positive correlation between the region's specialization in agriculture and the level of income of the population is identified. Instead, a strong positive correlation is present between the volume of industrial products and retail trade in terms of sold articles and the level of disposable income. It is concluded that too much expectations from the impact of agricultural development on the economy of both the country as a whole and individual regions are unreasonable: the intersectoral synergistic effect of agricultural development is inferior to the effect of industrial development, especially when the raw material nature of domestic agricultural production be taken into account. Attention is focused on the discussion nature of the ratio of «sectoral vs. regional development»: the methodology for developing a regional development strategy proposed by European experts requires detailed consideration, extensive debate and careful use in the development of a regional development strategy in Ukraine.

Keywords: smart specialization, regional development planning, ratio of «sectoral vs. regional development», industry, agriculture.

Fig.: 3. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 12.

Kryvoruchko Mykhailo Yu. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Accounting and Finance, Cherkasy State Business College (243 V. Chornovola Str., Cherkasy, 18028, Ukraine)

E-mail: misha2005@ua.fm

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6150-864X>

Сучасний регіональний розвиток в умовах загострення економічної конкуренції як між окремими країнами, так і між регіонами всередині країни обумовлює необхідність пошуку підходу до посилення соціально-економічних позицій територій. В основі одного із принципів, на якому має базуватися такий підхід, лежить ініціатива «знизу – вгору», тобто, представники бізнесу, громади та місцевої влади окремого регіону обирають та розробляють напрями економічної діяльності, які посилюють конкурентні позиції даного регіону. Одним із таких підходів до регіонального розвитку є смарт-спеціалізація.

Смарт-спеціалізація – напрямок досліджень у сфері регіональної економіки, в центрі уваги якого перебуває підприємницька ініціатива та синергія зусиль бізнесу, громади й органів влади. Даний підхід зосереджений на точкових підприємницьких зусиллях без прив'язки до макроекономічної політики.

Смарт-спеціалізація посідає чинне місце у сфері економічних досліджень регіонального розвитку. Серед вітчизняних науковців варто відзначити роботи Амоші О. І., Барановського М. О., Сторонянської І. З., Федяєвої М. С. та інших, присвячені теоретичним аспектам смарт-спеціалізації, її впливу на конкурентоспроможність регіонів і реалізації їх інноваційного потенціалу.

Смарт-спеціалізація як сфера теоретико-методологічних досліджень є відносно новою. Маючи своє коріння в практичній площині розробки регіональної політики країн ЄС, напрацювання за даним напрямком поступово формують теоретико-методологічну основу регіональної спеціалізації не лише для регіонів ЄС, але й для України. Аналіз досліджень вітчизняних авторів вказує на позитивне сприйняття як теоретичної, так і методологічної основи смарт-спеціалізації. Разом із тим, методологія смарт-спеціалізації викликає ряд дискусійних питань, пов'язаних із співвідношенням галузевого та регіонального підходів до економічного розвитку.

Метою даного дослідження є аналіз методологічних викликів регіональної смарт-спеціалізації в Україні. Для досягнення вказаної мети необхідно виконати такі завдання:

- ✦ дослідити теоретико-методологічні основи смарт-спеціалізації;
- ✦ виокремити дискусійні положення методології смарт-спеціалізації;
- ✦ надати емпіричне підтвердження або спростування дискусійним положенням методології смарт-спеціалізації.

Для проведення даного дослідження було використати такі загальнонаукові методи: описовий, узагальнення, аналізу, синтезу, а також метод статистичного аналізу. Робота містить узагальнення результатів опрацювання розвідок вітчизняних науковців і виокремлення дискусійних положень методології смарт-спеціалізації; емпіричну перевірку зв'язку між

показниками, що характеризують соціально-економічний розвиток і спеціалізацію регіонів; аналіз співвідношення галузевого та регіонального розвитку в методології розробки стратегії регіонального розвитку, запропонованої європейськими експертами.

Регіональна смарт-спеціалізація – відносно нове поняття для вітчизняної економічної думки. Огляд публікацій українських науковців вказує на інтерес до її теоретичної основи, а також на позитивне сприйняття її ролі в регіональному розвитку. Так, Барановський М. О. вважає застосування смарт-спеціалізації перспективним підходом до розробки регіональної політики, проте вказує на домінування в обраних напрямках спеціалізації регіонів України переробки сільськогосподарської продукції та залежність цих напрямків від наявної економічної структури регіонів. На думку дослідника, запропоновані напрямки є лише першим кроком у визначенні смарт-спеціалізації регіонів України, подальша робота над напрямками спеціалізації матиме ряд переваг для регіонального розвитку [1].

Колектив Інституту економіки промисловості України під керівництвом О. І. Амоші дослідив проблематику зміни траєкторії регіонального розвитку на прикладі старопромислових регіонів (СПР), акцентувавши увагу на обґрунтованості поступових змін у структурі економіки СПР у напрямку розвитку циркулярної економіки. Автори пропонують еволюційний, поступовий підхід до зміни регіональної спеціалізації – не шляхом радикальних перетворень у технологіях і змін у бізнес-моделях, а за допомогою використання технологій і бізнес-моделей з потенціалом диверсифікації поточної економічної діяльності [12].

Разом із тим, варто зазначити методологічні проблеми використання підходу смарт-спеціалізації при розробці регіональної політики. В основі смарт-спеціалізації лежить неокласична теорія, яка зміщує акцент від власне регіональної економіки до проєктної діяльності, що призводить до поступового розмивання поняття «регіональний розвиток». Натомість увага приділяється таким поняттям, як «діяльність» і «підприємницьке відкриття» без безпосереднього зв'язку з макроекономічною політикою [11, с. 88–89].

Науковцями Інституту регіональних досліджень ім. Долішнього опубліковано наукову доповідь щодо розвитку регіонів на основі смарт-спеціалізації. Автори дослідження в цілому позитивно оцінюють підхід смарт-спеціалізації, проте вказують на найбільш типові помилки при визначенні спеціалізації регіонів України, серед яких можна виокремити такі:

- ✦ різні інтерпретації розрахованих показників кількості та частки підприємств при визначенні вагомості ВЕД в економіці регіону;
- ✦ неврахування при визначенні експортної спеціалізації показників ефективності та струк-

тури експорту певних ВЕД за рівнем технологічності;

- ✦ недостатня інформативність аналізованого показника обсягу реалізованої продукції або випуску;
- ✦ необхідність додаткового аналітичного обґрунтування для застосування показників частки МСП в обсязі реалізованої продукції; необхідність уточнення використання показника зайнятості у розрізі ВЕД;
- ✦ недоцільність розрахунку коефіцієнтів спеціалізації та локалізації; обмеженість аналізу науково-технічної спеціалізації регіону.

Узагальнення аналізу вищенаведених помилок при визначенні смарт-спеціалізації дозволило науковцям дійти висновку щодо загрози консервації традиційної (здебільшого, сировинної) спеціалізації регіонів України [10, с. 10–14]. Подібного висновку доходять Возняк Г. В. і Кльоба Т. В., аналізуючи досвід смарт-спеціалізації окремих регіонів Польщі, Чеської Республіки, Естонії, Латвії, Румунії [2]. Досвід цих країн вказує на обрання традиційних для регіону напрямів діяльності при перших спробах розробки смарт-спеціалізації. При поточній орієнтованості розвитку аналізованих регіонів ЄС на діяльності у сфері промисловості та послуг цілком закономірним видається смарт-спеціалізація у сферах високих технологій, переробної промисловості, медичного туризму тощо.

Вірність чи хибність методологічних положень концепції смарт-спеціалізації можна визначити шляхом аналізу взаємозв'язку між рівнем соціально-економічного розвитку регіонів та їх спеціалізацією. Як показник соціально-економічного розвитку обрано наявний дохід на душу населення; показниками, що характеризують рівень регіональної спеціалізації, – питому вагу регіонів в обсязі реалізованої промислової продукції, реалізованої продукції сільського господарства підприємствами та обороті роздрібною торгівлі (це галузі, які традиційно є лідерами за обсягом реалізації). Вихідні дані для аналізу наведено в *табл. 1*.

Результати аналізу вказують на сильну позитивну кореляцію між наявним доходом (залежна змінна), обсягом реалізованої промислової продукції та обсягом обороту роздрібною торгівлі (незалежні змінні). Зв'язок між наявним доходом та обсягом реалізованої підприємствами продукції сільського господарства у 2020 р. виявився слабким (*рис. 1 – рис. 3*).

Результати перевірки використаної кореляційно-регресійної моделі (*табл. 2*) вказують на значущість зв'язку між наявним доходом та обсягом реалізованої промислової продукції, проте не підтверджують значущість параметрів моделі. Можна зробити висновок про необхідність пошуку іншої аналітичної функції для опису кореляції між показниками.

На підтвердження думки щодо вирішальної ролі промисловості в економічному розвитку можна навести дані Державної служби статистики України щодо валової доданої вартості галузей: протягом 2018–2019 рр. Відповідно лівова частка в питомій вазі показника належала промисловості (24,8–23,2%), оптовій і роздрібній торгівлі, ремонту автотранспортних засобів, складському господарству тощо (23,9–24,1%) та держаному сектору – державне управління, оборона, освіта, охорона здоров'я, соціальна допомога (14,9–15,7%). Питома вага валової доданої вартості сільського господарства як галузі протягом 2018–2019 рр. склала (12,0–10,4%) [3, с. 7].

Можна зробити висновок про необґрунтованість занадто великих очікувань від впливу розвитку сільського господарства на економіку як країни в цілому, так і окремих регіонів: міжгалузевий синергетичний ефект розвитку сільського господарства поступається ефектові розвитку промисловості, особливо якщо врахувати сировинний характер вітчизняного сільськогосподарського виробництва.

В основі проблем розвитку переробної сфери сільського господарства лежить її неефективність – вітчизняні виробники віддають перевагу виробництву продукції, яка забезпечує швидку окупність. Окрім того, на рівні держави відсутня підтримка переробних галузей [6, с. 162–187].

Важливим методологічним аспектом розробки смарт-спеціалізації у вітчизняному контексті є аналіз Методології планування регіонального розвитку в частині дискусії «Регіональний чи галузевий розвиток?» [7, с. 134–136]. Так, розробники методології на прикладі розвинутих країн ЄС обґрунтовують необхідність відходу від галузевого підходу до державної підтримки, вказуючи на її неефективність. Натомість Україні пропонується обрати підхід, характерний для таких країн, як Франція, Скандинавія, Бенілюкс, в яких реалізуються масштабні національні інвестиційні програми, до реалізації яких частково залучаються сильні органи місцевого самоврядування. Альтернативним підходом може бути запозичення досвіду регіоналізації Польщі та Чеської Республіки – в цих країнах присутній високий рівень децентралізації, економічна самостійність регіонів посилюється залученням значних коштів регіонального фонду ЄС. У будь-якому разі для двох зазначених альтернатив ключовим елементом регіонального розвитку виступає смарт-спеціалізація.

До запропонованого європейськими експертами підходу можна висловити такі заперечення:

1. Відсутність на даний час економічної основи для самостійного розвитку регіонів у зв'язку з домінуванням історично саме галузевого, а не територіального підходу до економічної політики. Державна регіональна політика відіграла і досі відіграє другорядну роль порівняно з державною економічною по-

Таблиця 1

Наявний дохід на душу населення в розрізі регіонів України, питома вага регіонів в обсязі реалізованої промислової продукції, обсязі реалізованої продукції сільського господарства підприємствами, обороти роздрібно торгівлі у 2020 р.

Регіон/область	Наявний дохід, тис. грн	Промислова продукція, %	Продукція сільського господарства, %	Роздрібна торгівля, %
Вінницька	70,7	2,8	6,2	2,7
Волинська	56,6	1,1	2,1	1,9
Дніпропетровська	92,1	14,3	5,2	9,5
Донецька	41,7	8,1	2,8	3,1
Житомирська	67,2	1,6	3,1	2,3
Закарпатська	51,1	0,9	0,2	1,9
Запорізька	82	6,2	4,1	4,4
Івано-Франківська	60,3	2,1	1,6	2,3
Київська	79,3	4,9	7,9	8,3
Кіровоградська	63,5	1,3	4,7	1,9
Луганська	26,7	0,7	2,2	0,9
Львівська	71,2	4,1	2,7	5,9
Миколаївська	68,3	2,1	3,1	2,2
Одеська	80,2	2,8	2,6	7,3
Полтавська	77,6	5,8	7,5	3,3
Рівненська	58,8	1,5	1,5	1,8
Сумська	71,1	1,5	6,1	1,9
Тернопільська	55,6	0,8	3,7	1,5
Харківська	73,2	6,6	6,5	7,3
Херсонська	63,1	1,1	3,4	2,1
Хмельницька	64,8	1,6	5,5	2,3
Черкаська	64,3	3,3	6	2,4
Чернівецька	53,9	0,5	0,8	1,3
Чернігівська	64,9	1,2	7,6	1,8
м. Київ	179,3	23,1	3,1	19,7

Джерело: складено за [4; 5].

Таблиця 2

Показники, які характеризують кореляційно-регресійне рівняння

Показник / Залежна змінна	Критичне значення	Обсяг реалізації промислової продукції	Обсяг реалізованої продукції сільського господарства	Оборот роздрібно торгівлі
Коефіцієнт кореляції	0,5	0,841	0,195	0,905
Коефіцієнт детермінації	0,151	0,707	0,0379	0,8194
Критерій Фішера	4,28	6,29	2,08	3,93
Критерій Ст'юдента	2,069	2,03	5,4	3,22

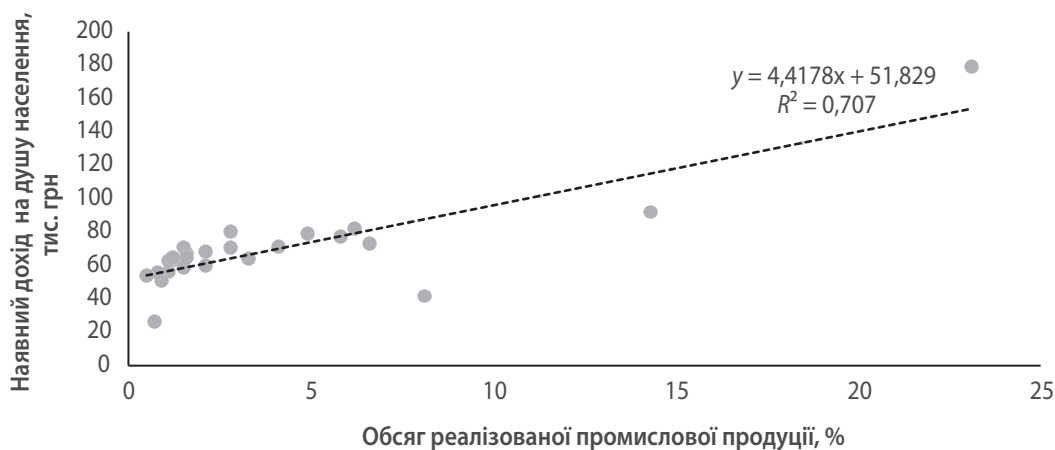
Джерело: розраховано на основі даних рис. 1 – рис. 3.

літикою на національному рівні – зарано вести мову про економічно сильні регіони, сильні громади та сильне місцеве самоврядування.

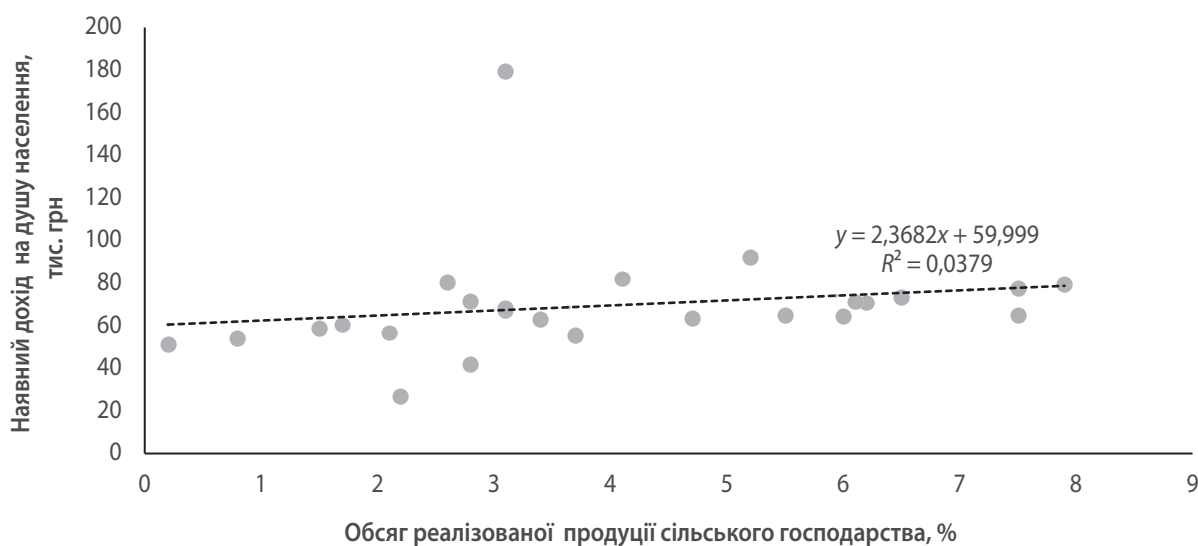
2. Відсутність в українських регіонів прямого доступу до фонду регіонального розвитку ЄС для фінансування місцевих проектів вказує на те, що досвід

Польщі та Чехії не може бути безпосередньо запозиченим і використаним при розробці стратегії регіонального розвитку в Україні.

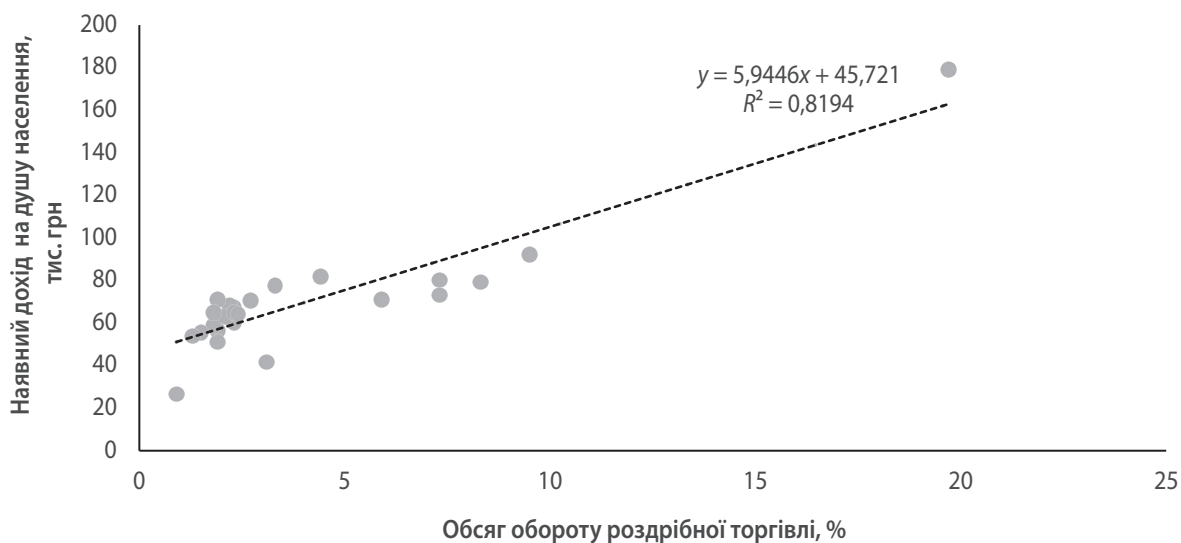
Таким чином, не варто розглядати смарт-спеціалізацію як панацею для вирішення проблем регіонального розвитку. Галузевий підхід, а саме –

Рис. 1. Взаємозв'язок між подушним наявним доходом та обсягом реалізованої промислової продукції в регіонах України у 2020 р.

Рис. 2. Взаємозв'язок між подушним наявним доходом та обсягом реалізованої підприємствами продукції сільського господарства в регіонах України у 2020 р.

Рис. 3. Взаємозв'язок між подушним наявним доходом та обсягом обороту роздрібної торгівлі в регіонах України у 2020 р.

підтримка промисловості та переробної сфери сільського господарства – має превалювати при розробці державної економічної політики. Разом із тим, на даний час відсутні передумови для очікування державної підтримки ключових галузей економіки. Яскравим прикладом є проект змін до законодавства щодо локалізації виробництва, спрямованих на підтримку вітчизняної промисловості: наслідком критики з боку органів ЄС і США [9] і їх консультації з органами влади України стало виключення вимог локалізації для країн ЄС та США [8].

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Методологія використання підходу смарт-спеціалізації потребує подальшого дослідження і обґрунтування. Використання існуючої методики визначення смарт-спеціалізації регіонів загрожує «консервацією» існуючої ресурсно-орієнтованої структури економіки. Авторська позиція полягає в необхідності відходу від домінуючого в економічній науці неокласичного підходу при визначенні економічної спеціалізації як країн, так і регіонів.

2. При дослідженні взаємозв'язку між питомою вагою регіонів у структурі вартості реалізованої продукції ключових галузей економіки (промисловість, сільське господарство, роздрібна торгівля) та наявним доходом на душу населення – одним із ключових показників соціально-економічного розвитку – виявлено відсутність сильної позитивної кореляції між спеціалізацією регіону в галузі сільського господарства та рівнем доходу населення. Натомість присутня сильна позитивна кореляція між обсягом реалізованої промислової продукції і роздрібною торгівлю та рівнем наявного доходу.

3. Співвідношення «регіональний – галузевий розвиток» залишається дискусійним. Методологія розробки стратегії регіонального розвитку, запропонована європейськими експертами, потребує детального розгляду, широкого обговорення й обережного використання при розробці стратегії регіонального розвитку. Досвід країн ЄС щодо орієнтації на економічно сильні регіони та місцеві громади не може бути безпосередньо застосований в Україні.

4. Подальшим напрямком досліджень може стати аналіз міжгалузевої синергії для конкретних галузей економіки (промисловість, сільське господарство) з метою визначення пріоритетних галузей – на противагу смарт-спеціалізації, методологія якої орієнтується на точкові підприємницькі зусилля. Іншим важливим напрямком подальших досліджень є пошук аналітичної моделі для оцінки адекватності та значущості зв'язку між ключовими показниками соціально-економічного розвитку та показниками, що характеризують регіональну спеціалізацію. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Барановський М. О. Smart-спеціалізація як інструмент активізації розвитку регіонів України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Географічні науки»*. 2020. Вип. 13. С. 7–15. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-7391/2020-13-1>
2. Voznyak H. V., Kloba T. L. Smart Specialization as an Innovative Strategy for the Regional Economic Growth: Experience of Central and Eastern European Countries for Ukraine. *Бізнес Інформ*. 2020. № 11. С. 59–68. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-11-59-68>
3. Соціально-економічний розвиток України за 2020 рік / Державна служба статистики України. Київ, 2021. 26 с. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/infografika/2020/soc_ek_r_Ukr/soc_ek_r_Ukr_12_2020.pdf
4. Статистичний збірник «Регіони України. 2020 рік». Ч. 1. / Державна служба статистики України. Київ, 2021. 276 с.
5. Статистичний збірник «Регіони України. 2020 рік». Ч. 2 / Державна служба статистики України. Київ, 2021. 625 с.
6. Переробна промисловість регіонів України: проблеми та перспективи розвитку: монографія / наук. редактор д. е. н., проф. С. О. Ішук. Львів, 2020. 341 с.
7. Проект Європейського Союзу «Підтримка політики регіонального розвитку України». Методологія планування регіонального розвитку в Україні. Інструмент для розробки стратегій регіонального розвитку і планів їх реалізації. URL: <https://kalushrda.gov.ua/images/news/Files/Методологія%20планування%20регіонального%20розвитку.pdf>
8. Рада ухвалила закон про локалізацію промислового виробництва / Укрінформ. 21.03.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3370486-rada-uhvalila-zakon-pro-lokalizaciu-promislovogo-virobnictva.html>
9. Скандальний закон про локалізацію не має зачепити товари з країн ЄС та СOT // Європейська правда. 05.08.2020 р. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/08/5/7112874/>
10. Територіальний розвиток і регіональна політика. Стратегування регіонального розвитку на засадах смарт-спеціалізації: наукова доповідь / наук. ред. д. е. н., проф. Сторонянська І. З. Львів, 2020. 141 с. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20210034.pdf>
11. Федяєва М. С. «Розумна» спеціалізація як інструмент трансформації національної економіки (теоретичний аспект). *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 26-1. С. 87–92. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/26_1_2018/19.pdf
12. Циркулярна смарт-спеціалізація старопромислових шахтарських регіонів України: монографія / Череватський Д. Ю., Солдак М. О., Лях О. В., Залознова Ю. С. та ін.; за заг. ред. О. І. Амоші. Київ, 2020. 196 с.

REFERENCES

- Baranovskiy, M. O. "Smart-spetsializatsiya yak instrument aktyvizatsii rozvytku rehioniv Ukrainy" [Smart Specialisation as a Tool to Activate the Development of the Regions of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho der-*

zhavnoho universytetu. Seriya «Heohrafichni nauky», no. 13 (2020): 7-15.
DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-7391/2020-13-1>
Cherevatskyi, D. Yu. et al. *Tsykuliarna smart-spetsializatsiia staropromyslovykh shakhtarskykh rehioniv Ukrainy* [Circular Smart Specialization of Old Industrial Mining Regions of Ukraine]. Kyiv, 2020.
Fediaieva, M. S. «Rozumna» spetsializatsiia yak instrument transformatsii natsionalnoi ekonomiky (teoretynnyi aspekt) [«Smart» Specialization as an Instrument for Transformation of the National Economy (Theoretical Aspects)]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, iss. 26-1 (2018): 87-92. http://bses.in.ua/journals/2018/26_1_2018/19.pdf
“Proekt Yevropeiskoho Soiuzu «Pidtrymka polityky rehionalnoho rozvytku Ukrainy». Metodolohiia planuvannia rehionalnoho rozvytku v Ukraini. Instrument dlia rozrobky stratehii rehionalnoho rozvytku i planiv yikh realizatsii” [European Union Project "Support to Ukraine's Regional Development Policy". Methodology of Regional Development Planning in Ukraine. A Tool for Developing Regional Development Strategies and Plans for Their Implementation]. <https://kalushrda.gov.ua/images/news/Files/Методологія%20планування%20регіонального%20розвитку.pdf>
Pererobna promyslovisht rehioniv Ukrainy: problemy ta perspektyvy rozvytku [Processing Industry of the Regions of Ukraine: Problems and Prospects of Development]. Lviv, 2020.
“Rada ukhvalyla zakon pro lokalizatsiiu promyslovoho vyrobnytstva” [The Council Passed a Law on the

Localization of Industrial Production]. Ukrinform. March 21, 2022. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3370486-rada-uhvalila-zakon-pro-lokalizatsiiu-promislovogo-virobnictva.html>
“Skandalnyi zakon pro lokalizatsiiu ne maie zachepyty tovary z krain YeS ta SOT” [The Scandalous Law on Localization Should Not Affect Goods from the EU and the WTO]. Yevropeiska pravda. August 05, 2020. <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/08/5/7112874/>
“Sotsialno-ekonomichni rozvytok Ukrainy za 2020 rik” [Socio-economic Development of Ukraine in 2020]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Kyiv, 2021. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/infografika/2020/soc_ek_r_Ukr/soc_ek_r_Ukr_12_2020.pdf
Statystychnyi zbirnyk «Rehiony Ukrainy. 2020 rik» [Statistical Collection "Regions of Ukraine. 2020"], part 1. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2021.
Statystychnyi zbirnyk «Rehiony Ukrainy. 2020 rik» [Statistical Collection "Regions of Ukraine. 2020"], part 2. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2021.
“Terytorialnyi rozvytok i rehionalna polityka. Stratehuvannia rehionalnoho rozvytku na zasadakh smart-spetsializatsii : naukova dopovid” [Territorial Development and Regional Policy. Strategizing Regional Development on the Basis of Smart Specialization: A Scientific Report]. <https://ird.gov.ua/irdp/p20210034.pdf>
Voznyak, H. V., and Kloba, T. L. “Smart Specialization as an Innovative Strategy for the Regional Economic Growth: Experience of Central and Eastern European Countries for Ukraine”. *Biznes Inform*, no. 11 (2020): 59-68.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-11-59-68>